

K n j i ž e v n a p o r o č i l a

dopustno; a tudi (45., 17.) — «i» pod osnovnico je predolg; malo ne (44., 6.) — «o» praviloma odpade; edino tedaj (46., 2.) — zlog «no» se mora izpustiti. — Na označene netočnosti v stenogramu se mi je zdelo potrebno opozoriti, ker je nova izdaja Novakovega debatnega pisma odobrena kot šolska učna knjiga ter bi poedine pomanjkljivosti utegnile učenca zavesti v dvome.

Osvojitev debatnega pisma je za vsakega inteligenta neprecenljive vrednosti, ker je v tesni zvezi z najvišjimi kulturnimi pridobitvami vsakega naroda. Upravičeno je nemiški stenograf Faulmann dejal: «Durch das Satzkürzungsverfahren feiert der Geist den schönsten Triumph». Prof. Vamberger pa je zapisal: «Novakovo izborno delo o stavkokrajšanju bo ostalo v Gabelsbergerjevi stenografiji najracionalnejši in najlogičnejši del vsega sistema». Potreba debatnega pisma se dandanes uvideva v vseh kulturnih državah, kjer je politično življenje doseglo primerno višino svobodnega razvoja, kjer se je razvila trgovina v mednarodno in kjer se je industrija povzdignila. A ker štejejo javne zbornice med najvišje ustanove javnega življenja, tvori politična ali parlamentarna stenografija najvzvišenejšo reprodukcijo njihovega udejstvovanja. Z uporabo stenografije se krepi energija mišljenja, ker more stenografija misli že v njihovem spočetju sprejemati ter se z njimi vzporedno uveljavljati. Stenografija ojačuje delazmožnost ter nudi vsakomur, ki se je v kateremkoli poklicu poslužuje, dovolj prilike in časa za duševno poglobitev pri snujočem delu. — Iz navedenih razlogov bi se moralo tudi debatnemu pismu v šoli posvečati več pozornosti nego doslej radi neodpušljive tesnoprčnosti višje šolske oblasti, ki ne uvideva velike koristi stenografije v javnem kot zasebnem življenju. — Težiti je treba za tem, da si vzgojimo med Slovenci čim več izurjenih komornih stenografov, kakršnih v naši državi še vedno primanjkuje. — Pri tej priliki mi sili v pero, pribiti nepojmljivo in žalostno dejstvo, ki drastično osvetljuje sedanje slovenske razmere v svobodni državi. Ni-li bridka ironija usode, da je bil na I. državni gimnaziji v Ljubljani, kot matici in gojiteljici stenografske vede, v šolskem letu 1924./25. ukinjen stenografski pouk, čim je zaslužni dovršitelj slovenske stenografije in nestor slovenskih stenografov, ravnatelj Novak, ki je od leta 1900 dalje predaval svoj priljubljeni predmet, stopivši v pokoj, ostavil zavod?

Vsekakor pa je v interesu pospeševanja slovenske stenografije, da se po vzorcu drugih slovanskih vseučilišč v kratkem tudi na ljubljanski univerzi osnuje prepotrebna stenografska stolica, ko že izza leta 1920. posluje izpraševalna komisija za polaganje izpitov iz slovenske stenografije. Vedno očitneje se kaže potreba ustanovitve slovenskega stenografskega društva ter izdajanje strokovnega glasila z vladno podporo. Prosvitljenost nove dobe pa zahteva, da se vrši letos v Ljubljani slovenski stenografski kongres, združen s proslavo 60letnice obstoja slovenske stenografije ter 70letnice rojstva njenega najzaslužnejšega dovršitelja Frana Novaka.

Rudolf Binter.

S R B S K O - H R V A T S K A D E L A

Jovan Paliković, Prognani. Roman. 560 strani. Založba »Vijenca« v Zagrebu, 1925.

Da spišeš roman po zahtevah pobožne publike in dobršnega dela kritikov, je treba samo nekje začeti in nekje končati; med naslovnim listom in poslednjo piko lahko razmažeš po svoji cesarski volji vse, kar ti pride na um. Saj je vendar znana stvar, da je roman edina vrsta pesništva, ki ne pozna zakonov. Pripovedovati se pravi, povedati karkoli kakorkoli. Kdor ne ve s čim česa početi, naj vzame tisto reč in naj jo zbaše v roman. Ako s tem

K n j i ž e v n a p o r o č i l a

receptom ne postaneš Flaubert ali Dostojevskij, boš vsaj «realist»: imenitna šarža, ki «diši po domači zemlji» in nas spominja ruske literature...

Gospodu Palikoviću priznamo, da je načrtal svoj tloris s poznanjem terena in z zmisлом za smotrnost zgradbe. Zavedal se je, kaj bodi roman. Način, kako je razporedil snov, razpletel niti dogajanja, določil prostor temu in onemu ter ostrigel, kar ni bistvenega za organsko rast, razodeva ali veščo roko ali pa nesporen pisateljski talent; oboje je vredno zavidanja. Njegov roman je široko in preiščeno zasnovana, do konca tekoča in z logično doslednostjo v konec usmerjena slika ljudskega življenja in življa med «obromki pitome Bilo-Gore, visokimi vrhovi Papuka in, nekaj niže, vrhovi Moslavačke Gore». Glavna oseba, zmerom blodeči, zmerom koprneči in iščoči, zmerom razočarani, v svojih najlepših upih in namenih večno ukanjeni Ivan Grašar, sin tega ljudstva, siromašen dijak, kesneje občinski pisar in beden prosvetitelj svojega bednega naroda, je živ in verjeten lik, s katerim čitatelj sočustvuje. Utemeljen, opredeljen in že naprej obsojen v značaju in usodi svojega versko poblaznelega očeta, zraste iz skromne okolice do širjih razgledov, do globljega spoznanja in do močnejšega, razumnejšega hotenja, ki ga radi sprejmemo kot nujnost. Roditeljeva blodno-vznesena prerokovanja o spasu in zveličanju se pri njem izkristalizujejo v prizadevanje, odrešiti soljudi s prosveto in organizacijo, in v težnjo po lastnem ustvarjanju, ki pa ostane — tudi to je utemeljeno v značaju — neuresničena. Njegova osrečevalna naloga vodi Ivana Grašarja širom domovine od razočaranja do razočaranja ter ga obenem pripravi, da doživi, s koreninami še v rodni grudi, z duhom že kaj nad njo, vso apokaliptično grozo svetovne vojne in vrtoglavico prevrata. To pa je bil poslednji visoki napon, ki ga je zmogla njegova izmučena duša. V popolni neutešenosti in skrajnem dvomu o vseh usodnih vprašanjih sveta in življenja skonča svojo pot. Kako jo konča — tega, se nam vidi, pisatelj ni prav jasno povedal.

«Prognani» je tedaj tipičen razvojni roman na verno izdelanem ozadju širokega narodnega življenja. Njegova snovna vsebina in večji zasnutek bi utegnili izvabiti kritiku dokaj več pohvale, ako bi ga manj odbijala posoda, v katero je pisec naložil te lepe stvari. Umetnostni nedostatek je že preobilica pisem, ki zaustavljajo neposredni tok pripovedovanja in sčasoma utrudijo čitatelja tako zelo, da psihološko važnega razdobja po smrti Grašarjeve prijateljice Ane ne dojemlje več z zadostno nujnostjo. In čim bolj se bližamo čisto oblikovni strani, tem manj nas zadovoljuje roman. Ako je Walter Pater s svojo definicijo sloga («the finer accomodation of speech to that vision within») le količkaj zadel bistvo stvari, je slog g. Palikovića baš tisto, kar najbolj neprijetno nasprotuje notranjemu prividu. To ni pripovedovanje epika, ampak priučena, afektirana neprirodnost, ubijajoča sekanica feljtonistovskega žargona. Predstavstvena moč pripovedi je v glagolu, naš avtor pa govori v samostalnikih. «Tišino», «mrak» in druge take priljubljene kulise občutja razpostavlja z zapravljujostjo režiserjev, ki podcenjujejo okus in izbirčnost svojega občinstva. S te plati zaudarja njegov roman po šablonski žurnalistiki — in to je škoda, ker je Palikovićevev jezik drugače bogat z izrazi ter neobičajno čist in lep.

Da resumiramo: uvaževanja vredno delo avtorja, kateremu nalagajo njegove sposobnosti veliko več umetniških dolžnosti, nego jih je to pot izpolnil. Kdor si želi ogledati bistvo «hrvatskih prilik» skozi prizmo žive narodove duše, bo g. Palikoviću hvaležen za nekatera poglavja. V. Levstik.